

ПСИХОДІАГНОСТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОСТІ ЮНАКІВ І ДІВЧАТ

ІЖКО А.

Copyright © 2013

Актуальність теми. Розв'язання конкретних психологічних проблем, пов'язаних з навчанням і вихованням студентів, є головним завданням ВНЗ, у тому числі й коледжу. Його потрібно вирішувати постійно, систематично долучаючи викладача до діагностично-розвивальної, дослідницької роботи. У певному розумінні можна навіть сказати, що дослідницькі психодіагностичні методики – це “пробний камінь для інтелекту викладача” (А.В. Фурман) [див. 2].

Метою дослідження є обґрунтування соціального змісту психодіагностичної технології дослідження інтелектуального потенціалу юнаків і дівчат будівельно-економічного коледжу. **Об'єктом** дослідження є психодіагностична технологія вивчення інтелекту студентів коледжу у системі цілеспрямованої соціальної роботи, а його предметом – інтелектуальний та соціальний потенціали кожного окремого студента та умови їх повноцінного зреалізування в організованому навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття про інтелект досить концептуально різноманітні, але загалом мають на увазі індивідуальні особливості, що належать до сфери пізнавальної, насамперед це мислення, пам'ять, сприйняття, увага, уява тощо. Іншими словами, інтелект – це певний рівень розвитку розумової діяльності особистості, що уможливорює добування нових знань та їх ефективне використання під час життєдіяльності.

В окремих психологічних концепціях інтелект ототожнюється із: а) системою розумових операцій, б) стилем та стратегією вирішення проблем, в) ефективністю індивідуального підходу людини до ситуацій, що вимагають від неї пошукової пізнавальної активності, г) когнітивним стилем та ін. До основних критеріїв, за якими оцінюється розвиток інтелекту, належать глибина, узагальненість і швидкість опанування знань, способами кодування, перекодування, інтеграції та генералізації ментального досвіду на рівні уявлень і понять [див. 1; 3].

У структурі інтелекту велике значення має мовна діяльність й особливо – мовлення, а також благодатні внутрішні умови для об'єднання різноманітної інформації про світ речей і явищ у єдину систему поглядів, які визначають моральну позицію особистості і сприяють формуванню її спрямованості, здібностей і характеру. Важливою ланкою цієї роботи є проблема конкретного професійного використання тестів інтелекту для оцінки розумового розвитку студентів. Значуще, щоб усі психолого-педагогічні новації були глибоко виражені та продумані. Це дає змогу викладачеві позбутися поверхового погляду на практичну психодіагностику та її можливості щодо обґрунтованого розподілу студентів за інтелектуальним критерієм, тобто інтелектуальним потенціалом. Тут потрібен глибокий психолого-педагогічний аналіз і різнобічна інформація системи показників психічного розвитку студента (пізнавальні здібності, навчальна мотивація, особистісна адаптованість, темперамент, навчальна успішність та інше) з орієнтацією на найширші можливості його розумового та духовного зростання, а також на формування творчої особистості [див. 2; 4].

Оволодіти психодіагностичною майстерністю за короткий проміжок часу досить складно. Викладач, ознайомившись із пропонованими тестами інтелекту, має відпрацьовувати техніку їх застосування в коледжі протягом кількох років, спостерігаючи за динамікою розумового розвитку своїх вихованців. Проте масштабне впровадження психодіагностичної технології стане можливим лише за умови належного психологічного забезпечення навчально-виховного процесу, яке повинно бути спрямоване на інтелектуальне і духовне оздоровлення, психогігієну, психофілактику і психологічну реабілітацію особистості.

Вочевидь прискорити психологічне забезпечення освітнього процесу покликана соціально-психологічна служба, яка створена у системі освіти України і яка має на меті якісно поліпшити психологічну культуру населення, озброїти педагогів і батьків основами психологічної грамотності.

Проблема розумового розвитку студентів у процесі навчання є традиційно актуальною для педагогічної теорії і практики. Г. Песталоцці вперше сформулював ідею розвивального впливу навчання на студента понад двохсот років тому та різнобічно аргументував її. У психологічній науці ця ідея трансформувалася у складну теоретико-методологічну проблему, яка й нині є центральною для педагогічної психології, а саме – проблему співвідношення навчання і розвитку. Проте навіть сьогодні не можна сказати, що ця проблема вирішена, навіть її постановка потребує уточнення. Щоб підтвердити наявність цієї проблеми, звернемося до найтиповішої навчальної ситуації: студент оволодіває все новими і новими знаннями, але не розвивається інтелектуально, емоційно та духовно [2, с. 6–15].

Під терміном “інтелект” науковці розуміють відносно стійку, динамічну структуру розумових здібностей індивіда, або відносно стійку, динамічну структуру пізнавальних властивостей особистості, яка формується і проявляється в діяльності, зумовлена культурно-історичними умовами і здебільшого забезпечує адекватну взаємодію особистості з навколишнім оточенням, спрямовану на перетворення останнього. Натомість термін “мислення” традиційно визначається як процес пізнавальної діяльності індивіда, який характеризується узагальненням та опосередкованим відображенням дійсності. Підструктурами загального інтелекту є компоненти невербальної і вербальної інтелектуальності. Вербальний інтелект показує особливості вербально-логічної форми загального інтелекту з переважною опорою на знання, які своєю чергою, залежать від освіченості, життєвого досвіду, культури, соціального середовища кожної окремої особистості. Невербальний інтелект залежить не

стілки від знань, скільки від умінь особи та від її психофізіологічних особливостей, що знаходять відображення в сенсомоторних показниках. Загальна оцінка інтелекту здійснюється після підсумовування окремих показників успішності виконання кожного із тестових завдань, причому отримана сума співвідноситься з віком обстежуваного. Якщо в завданнях на визначення вербального інтелекту оцінюються здатність до логічного узагальнення, вміння робити висновки, самостійність і соціальна зрілість мислення, то в завданнях з визначення невербального – розвиток інших психічних процесів і властивостей – уваги, сприйняття, зорово-моторної координації, швидкості формування навичок.

Інтелектуальним розвиток як особливе діалектичної системи розвитку індивідуальності являє собою складний психологічний феномен, який відображає істотні моменти діалектичної єдності розумових і мислинневих процесів, є своєрідною мірою і способом поєднання узагальнених й одиничних структур розумової життєдіяльності особи; він належить до інтегральних ментальних структур [3]. Прояви інтелекту різноманітні і нестабільні. І все ж загальною, домінантною ознакою, за допомогою якої можна відрізнити інтелект від інших особливостей поведінки особистості, є активізація у будь-якому акті мислення, пам'яті, уяви всіх тих психічних функцій, які забезпечують пізнання навколишнього світу. Відповідно під інтелектом маються на увазі не всі прояви індивідуальності, а насамперед ті, які стосуються пізнавальних властивостей і особливостей.

Розумовий розвиток як загальне – це сукупність знань, умінь і сформованих під час їх засвоєння розумових дій, а також довільне оперування ними у процесах мислення й пошуку, яка забезпечує оволодіння новими знаннями і вміннями у повному обсязі.

Отож, розумовий розвиток, інтелект і мислення – концепт, котрі хоч і пов'язані між собою, але не тотожні. Коли йдеться про розумовий розвиток та його рівень, то звертають увагу не тільки на певну сукупність розумових дій, якими володіє студент, а й систему знань і умінь, яка є причиною й наслідком формування таких дій. Водночас інтелект – доволі складна, майже незмінна протягом життя людини реальність її психічного світу. Не даремно Ч. Спірмен визначає інтелект як здатність до розуміння відношень і абстракцій, В. Штерн – як загальну здатність психологічного пристосування людини до нових умов і життєвих задач, Д. Векслер – як здатність особистості, яка проявляється у цілеспрямованій діяльності, правильних розмірковуваннях і розумінні, пристосуванні середовища до своїх можливостей. Незважаючи на відмінність усіх цих визначень, інтелект – це завжди відповідно усталена структура розумових (пізнавальних) здібностей особи, її наявний чи ситуаційно актуалізований ментальний досвід [див. 2; 3].

Психодіагностика, як відомо, – це галузь психологічної науки і людської практики, яка розробляє і впроваджує методи виявлення і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей індивіда. Її основним об'єктом є теорія і практика постановки психологічного діагнозу. При цьому теоретичну діагностику цікавить те, як ставити діагноз, а практичну – як відбувається сам процес діагностування. Причому основним у психодіагностиці є *тестовий метод* – окремий різновид експериментального методу. Слово “тест” означає “випробування”, “екзамен”, “перевірка”. Використовується тест завжди у вигляді стандартизованого завдання – системи тестових задач. Тестові методи зародилися як інструмент, засіб “вимірювання” психічного (інтелектуального і особистісного) розвитку індивіда. Тому їх називають ще психометричними методами, а галузь психодіагностики, яка їх розробляє, – психометрією. Суть цих методів полягає в тому, що за їх допомогою якісна даність психічних явищ полягає у тому, що за їх допомогою якісна даність психічних явищ трансформується у кількісну.

Тестування дає змогу виявити рівень розвитку особистості згідно з певними соціально-педагогічними нормативами (без цього не можна вирішити питання змісту і характеру освіти), здійснювати психологічне вивчення особистості і колективу за різних умов, швидко зібрати велику кількість експериментальних даних та виразити їх через числові коефіцієнти та індекси (показники). Відтак тестовий метод забезпечує об'єктивну кількісну оцінку результатів психологічного обстеження через зіставлення психічного віку з очевидним, календарним віком особи.

Упродовж останніх трьох років нами повно зреалізовується психодіагностична технологія дослідження інтелектуального потенціалу студентів Тальнівського економічного коледжу, що свого часу запропонована А.В. Фурманом для здійснення системної диференціації організованого навчання [2; 4], за допомогою використання батареї тестів: прогресивні матриця Дж. Равена, загальних здібностей, словесних зв'язків, абстрактного мислення та ін. Вона справді дає змогу чітко визначити інтелектуальний потенціал як окремого студента, так і навчальної групи в цілому, а відтак уможливує оптимізацію розумового та особистісного зростання майбутніх молодих спеціалістів.

1. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. – М.: Изд-во “Лантерна”, “Вита”, 1995. – 152 с.
2. Фурман А.В. Психодіагностика інтелекту в системі диференціації навчання: Кн. для вчителя. – К.: Освіта, 1993. – 224 с.
3. Холодна М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования: Монография. – М., 1998. – 345 с.
4. Школа здібностей // Рідна школа: Спецвипуск. – 1996. – №8. – 80 с.